

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Дериколенка Олександра Миколайовича на тему: «Теоретико-методологічні засади венчурної діяльності промислових підприємств», що подана на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дисертаційної роботи. На сучасному етапі розвитку економіки України інноваційний розвиток промисловості є важливою складовою структурної трансформації вітчизняної економіки, оскільки саме промислові підприємства відіграють особливу роль у прискоренні науково-технічного прогресу, оновленні і модернізації основних засобів тощо. З огляду на істотне загострення конкуренції і ринкову складність, невизначеність, нестабільність та динаміку, промислові підприємства активно впроваджують та використовують інноваційні технології. У цьому зв'язку підприємства орієнтуються на оптимальні організаційні форми ведення бізнесу та співпраці з партнерами, зокрема венчурні підприємства, шукають нові можливості фінансового забезпечення своїх венчурних проектів.

Прийняття таких важливих стратегічних управлінських рішень передбачає наявність методологічно обґрунтованих інструментів, методів і механізмів. У зв'язку з цим, удосконалення і розвиток теоретико-методологічних і методичних засад венчурної діяльності промислових підприємств є однією з важливих проблем, що постає перед вітчизняною економічною наукою. Таким чином, тема дисертаційної роботи є актуальною і своєчасною, спрямованою на розв'язання конкретних наукових та прикладних завдань.

Зв'язок теми з державними та галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки. Дисертаційна робота виконана згідно з пріоритетними напрямками економічного розвитку національної інноваційної системи України, державних і регіональних програм і тем досліджень, а саме: Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України (Постанова ВР України № 916-XIV від 13.07.1999 р.), Концепції розвитку національної інноваційної системи (Розпорядження КМ України від 17.06.2009 р. № 680-р), Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (Постанова ВР України № 965-VI від 17.02.2009 р.). Тематика дисертаційного дослідження відповідає державним бюджетним, господарсько-договірним темам, а також ініціативним дослідженням кафедри економіки і бізнес-адміністрування та кафедри маркетингу і управління інноваційною діяльністю Сумського державного університету, співвиконавцем яких був Дериколенко О.М., зокрема: «Формування механізму просування продукції на ринку» (№ ДР 0112U008147), «Дослідження маркетингового середовища та інфраструктури промислових підприємств» (№ ДР 0112U008149), «Фундаментальні основи управління розвитком інноваційної культури промислових підприємств» (№ ДР 0115U000687), «Розробка фундаментальних основ маркетингової політики підприємств в умовах ринкової економіки» (№ ДР 0115U001004), «Фундаментальні основи формування екологічно орієнтованих механізмів реалізації соціально-економічного потенціалу в умовах інформаційного суспільства» (№ ДР 0111U002149), «Дослідження проблем та перспектив інноваційного зростання вітчизняної економіки» (№ ДР 0116U006360), «Розроблення фундаментальних основ відтворювального механізму "зеленої" економіки в умовах інформаційного суспільства» (№ ДР 0115U000684) та фундаментальної теми за грантом Президента України «Формування мотиваційних механізмів дематеріалізаційних та енергоефективних змін національної економіки» (№ Ф66/12689).

У межах виконання цих тем дисертантом ідентифіковано детермінанти розвитку венчурної діяльності промислових підприємств в Україні, її інфраструктурне забезпечення, патентну діяльність як елемент інноваційної культури підприємств, розроблено теоретичні підходи та вихідні методологічні положення щодо венчурних підприємств, формування їх стратегій та господарського механізму їх розвитку.

Основні положення, висновки і рекомендації дисертації, її новизна, ступінь обґрунтованості та достовірності. Зміст дисертаційної роботи, її структурна побудова (вступ, п'ять розділів, висновки, додатки і список використаної літератури) та отримані наукові результати дають підставу вважати, що Дериколенко О.М. досяг поставленої мети, яка полягає в розробленні та науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад, методичних підходів та практичних рекомендацій щодо венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств у контексті їх інноваційного розвитку.

У вступі до роботи обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано її мету і завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів і висновків, відображено апробацію роботи, її структуру.

У першому розділі «Організаційно-економічні передумови та детермінанти венчурної діяльності промислових підприємств в Україні» (стор. 43-131 дисертації, стор. 9-10 автореферату) системно і комплексно, спираючись на зібрані і опрацьовані особисто автором інформаційні матеріали, проведено ретроспективний, порівняльний та статистичний аналізи розвитку венчурної діяльності в світі і в Україні.

Зокрема, досліджено передумови венчурної діяльності промислових підприємств (п. 1.1). Показано, що для подолання тенденцій, що склалися в економіці країни взагалі і в науково-інноваційній сфері зокрема, необхідне формування і розвиток ринку венчурів, інновацій і зміцнення фінансової та

правової основ такої діяльності. Систематизовано детермінанти зумовленості активізації венчурної діяльності промислових підприємств в Україні (п. 1.2, рис. 1.12, стор. 85 дисертації, рис. 1, стор. 10 автореферату), та досліджено генезис венчурної діяльності в провідних країнах світу і в Україні (п. 1.3). Визначено організаційно-економічні основи венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств (п.1.4), окреслено питання ефективного використання інтелектуального потенціалу суб'єктів господарювання України в площині проблем їх законодавчого регламентування, фінансування та інноваційно-інтелектуального розвитку. Дістала подальший розвиток класифікація принципів венчурної діяльності підприємств, що дає змогу більш повно враховувати всі складові венчурної діяльності.

Результати даного дослідження логічно покладені автором в обґрунтування проблематики дисертаційної роботи та використані в наступних розділах.

У другому розділі «Концептуальні засади венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств»(стор. 132-206 дисертації, стор. 11-12 автореферату) ґрунтуючись на поєднанні теорій економічного та інноваційного розвитку автором запропоновано концептуальні та теоретико-методологічні положення сучасної венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств на засадах нової ідеології вирішення комплексу економічних та інноваційних проблем розвитку суб'єктів господарювання. Для її реалізації здобувач пропонує застосовувати специфічний інструментарій, що враховує ключові закономірності та систему принципів, моделей, ефектів, категорій і понять, методів і алгоритмів, притаманних даній діяльності. Дисертантом доведено, що орієнтація на запропоновану концепцію економіки прориву промислового підприємства, в основу обґрунтування якої покладено результати аналізу світового досвіду та проблем української економіки, дасть підґрунтя менеджерам промислових підприємств реалізовувати нові стратегічно важливі напрямки діяльності.

Сформульовані здобувачем уточнення основних визначень понятійно-категорійного апарату венчурної діяльності промислових підприємств (п. 2.2) дають змогу поглибити розуміння їх структурно-логічної сутності та різноплановості характеру.

За результатами порівняльного аналізу методів оцінки економічної ефективності венчурних проектів автор у параграфі 2.3 обґрунтував застосування комбінованого методу для узагальненої оцінки венчурних проектів промислових підприємств, який поєднує вартісний підхід та експертний аналіз, що дозволить отримати достовірний результат з огляду на особливості венчурної діяльності в цілому.

Можна також відмітити здобутки автора, які становлять науковий інтерес, але слабо висвітлені у пунктах наукової новизни, зокрема: пропозиції щодо потенціалу підприємства (систематизації ознак та видів потенціалів підприємств, визначення рівнів збалансованості потенціалу підприємств на стор. 181-184 дисертації), визначення видів венчурних підприємств і етапів їх розвитку (п. 2.4).

У третьому розділі «Теоретико-методичні основи оцінки венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств на різних етапах її впровадження» (стор. 207-261 дисертації, стор. 12-14 автореферату,) сисъемиатизовано особливості оцінки ефективності і урахування ризиків діяльності венчурних підприємств (п. 3.1), проаналізовано та удосконалено теоретико-методичні підходи до аналізування та оцінювання ризиків венчурної діяльності (п. 3.2).

Вагомим теоретико-методичним результатом цього фрагменту дослідження є розроблена і обґрунтована економіко-математичну модель оцінювання венчурної діяльності (п. 3.3). Розв'язуючи важливу наукову проблему, здобувачнаголошує на необхідності при аналізуванні венчурних проектів одночасного поєднання двох конфліктуючих цільових функцій (максимізації ефективності та мінімізації ризиків) і пропонує свій підхід до

врахування всіх видів ризиків, які супроводжують венчурну діяльність (стор. 239-242 дисертації). Модель має чітко виражену практичну спрямованість, а результати її апробації (стор. 255-258) – доводять її достовірність.

Робота містить цікаві пропозиції, зокрема у параграфі 3.4 (стор. 248-251) обґрунтовано методичний підхід до оцінки ефективності господарських рішень щодо впровадження венчурних проектів, який включає специфічні показники інвестиційного обґрунтування (а саме показник «ефективність-ризик»), оцінювання потенціалу промислового підприємства та аналізування доцільності змін, необхідних для реалізації проекту.

У четвертому розділі «Методологічні засади венчурної діяльності промислових підприємств» (стор. 262-346 дисертації, стор. 15-17 автореферату) досліджено інфраструктурне забезпечення венчурної діяльності промислових підприємств (п. 4.1). За результатами проведеного у розділі 1 аналізу особливостей та специфічних завдань кожного з суб'єктів інвестиційного середовища венчурної діяльності в Україні (рис. 1.15, стор. 108 дисертації) дисертант запропонував систематизацію інфраструктурних інститутів за видами послуг, які вони надають, за трьома групами: фінансово-кредитні установи, організаційно-технічні суб'єкти господарювання, інформаційно-аналітичні фірми і організації (рис. 4.4, стор. 289 дисертації).

Кроком вперед у вирішенні завдань венчурного фінансування (п. 4.2) є запропонована автором концептуальна модель (рис. 4.9, стор. 314 дисертації), в основу якої покладені результати SWOT-аналізу венчурного фінансування та дослідження взаємозв'язків між інвестором і венчурним підприємством.

Логічним є поглиблення автором структурно-логічної сутності господарського механізму венчурної діяльності та деталізація його складових і елементів, які стали основою для удосконалення теоретико-методологічного підходу до його формування та формалізації на цій основі процесу впровадження венчурної діяльності для підприємств-інноваторів (п. 4.3

дисертації).

Важливим науковим здобутком автора, на наш погляд, можна вважати обґрунтування складових елементів методології венчурної діяльності промислових підприємств (п. 4.4 дисертації), що дозволяє вирішувати низку проблем управління у сфері венчурної та інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

У п'ятому розділі «Прикладні аспекти формування венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств» (стор. 347-408 дисертації, стор. 17-22 автореферату) дістали подальшого розвитку теоретико-методичні підходи до розроблення управлінських рішень на промислових підприємствах. Зокрема, сформульовано принципи розроблення і реалізації стратегії прориву, передумови її впровадження та правила реалізації, окреслено вимоги до організаційної структури управління, які в поєднанні з концептуальною моделлю фінансування (п.4.2) та господарським механізмом (п.4.3) складають теоретико-методологічний інструментарій розроблення та реалізації стратегії прориву промислового підприємства та формування системи переходу до даної діяльності. Ціenneмє те, що автором виконано практичні розрахунки, які доводять обґрунтованість даних розробок.

Вважаємо, що на увагу заслуговує запропонований теоретико-методичний підхід до формалізації процесу розроблення стратегії венчурного підприємства (п. 5.2), який базується на відборі та урахуванні субстратегій, а також всіх видів ризиків і особливостей їх мінімізації. Врахування даного підходу у стратегічній діяльності дасть змогу суб'єктам господарювання чітко сформулювати свою стратегію та скоординувати всі управлінські дії таким чином, щоб зусилля усіх учасників діяльності були ефективними.

За результатами аналізу законодавчої бази і практики господарювання здобувачем визначено особливості формування системи управління венчурними ризиками на промисловому підприємстві, що відповідає обсягу та характеру його діяльності, враховує профіль ризиків (п. 5.3); запропоновано удосконалення теоретико-методичних підходів до

обґрунтування рішень щодо управління венчурними ризиками промислових підприємств з використанням семантичного диференціалу, що дозволяє одночасно враховувати різноспрямовані показники, які характеризують венчурні проекти, визначати їх відповідність певним обмеженням і на цій основі обирати єдино можливе рішення.

Доцільним і необхідним завершенням дослідження є пропозиції щодо формування бізнес-моделі й оптимальної структури бізнес-портфеля промислових підприємств (п. 5.4) з врахуванням відібраних венчурних проектів. Ґрунтовність авторських пропозицій доведено на практичних прикладах.

Висновки дисертаційної роботи чітко сформульовані, містять основні наукові результати та рекомендації, отримані особисто автором.

В цілому всі наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, є науково обґрунтованими, достовірними, базуються на діалектичному методі наукового пізнання, фундаментальних положеннях сучасної економічної теорії, інноватики, управління.

Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях. Основні положення дисертаційної роботи досить повно викладені в опублікованих за темою дисертації 50 наукових працях загальним обсягом 54,03 друк. арк. (з них особисто здобувачу належить 50,19 друк. арк.), у тому числі: 2 одноосібні монографії (38,78 друк. арк.), 9 колективних монографій, 21 стаття у наукових фахових виданнях України (з них 12 – у виданнях, що включено до міжнародних наукометричних баз), 1 стаття у наукових виданнях інших держав, 1 стаття в інших наукових виданнях, 14 публікацій – у збірниках матеріалів конференцій, 2 підручники.

Публікації достатньо повно відображають основні положення роботи та отримані в ході дослідження результати. Обсяг і статус публікацій відповідає вимогам МОН України. В публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий

внесок здобувача відображений повною мірою.

Автореферат оформлений згідно чинних вимог МОН України, у стислій формі достатньо повно відображає основні положення дисертаційної роботи, є ідентичним дисертації за структурою та змістом та не містить інформації, що є відсутньою у дисертаційній роботі.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів. Теоретичні, методологічні та методичні положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи доведені до рівня практичних розробок, які сприяють підвищенню ефективності економічної та інноваційної діяльності промислових підприємств на основі впровадження венчурних проектів з урахуванням методологічних особливостей цих процесів в Україні.

Практична цінність розроблених автором рекомендацій підтверджується їх впровадженням (акти впровадження представлені у додатку М на с. 467-480 дисертації) у діяльність вітчизняних промислових підприємств, зокрема: ТОВ «Азовмеханіка», ТОВ «Гідромашбуд», ТОВ НПФ «Грейс-інжиніринг», ПАТ Сумський завод «Енергомаш», ТОВ «Лаюр», ТОВ «Союзнасосмаш», ДП «Завод обважнених та бурильних труб», ПП «Променергомаш», ТОВ «НВП «Насоспромсервіс», ТОВ «Сумська насосна техніка». А також розробки автора впроваджені в навчальний процес Сумського державного університету (використовуються у навчальних курсах, увійшли до 2 підручників).

Викладені в роботі наукові положення і практичні рекомендації є істотним внеском в теорію та практику інноватики, економіки, бізнесу, як інструментів реалізації економічної політики промислових підприємств.

Наукові розробки автора мають фундаментальний характер і є необхідною методологічною основою венчурної діяльності промислових підприємств, що забезпечує їх спрямування на інноваційний шлях розвитку в умовах ринкової економіки.

Дискусійні положення дисертації. Дисертаційна робота містить, на наш погляд, окремі дискусійні положення й недоліки, зокрема:

1. Відзначаючи істотні напрацювання теоретико-методологічного та концептуального характеру у сфері менеджменту та інноватики, водночас, на нашу думку, понятійно-категорійний апарат, використовуваний у дисертації, потребує певного уточнення. Зокрема, у роботі не чітко окреслено поняття «венчурна діяльність», а у її субординації з іншими видами діяльності промислового підприємства зустрічаються певні суперечності. Так, на рис. 1.16 на стор. 113 інноваційна, науково-технічна та інвестиційна діяльності наводяться як складові венчурної діяльності. Далі у дисертації на с. 129 зазначається, що *«...венчурна діяльність має свої специфічні особливості...які відмінні від інших видів діяльності (у першу, чергу інноваційної) і урахування яких обов'язкове для успішної реалізації проектів...»*. У роботі не до кінця зрозуміло, чи венчурна діяльність промислового підприємства – це здійснення власної інноваційної діяльності з використанням венчурного капіталу як зовнішньої інвестиції, чи інвестування власного капіталу у перспективні старт-апиу вигляді внутрішньої фінансової інвестиції підприємства.

2. Вживаючи поняття «венчурний бізнес» та описуючи розвиток венчурного ринку, здобувач не до кінця окреслює, хто є його суб'єктами (с. 157-158): венчурна компанія чи підприємство, профінансоване венчурним капіталом? Чи це поняття тотожне поняттю «ринок венчурного капіталу»? Також, не повністю обґрунтовано позицію автора щодо поняття «венчурний проект» та його поширення на інноваційну діяльність промислових підприємств. Погоджуючись із твердженням у Розділі 3 на стор. 311, що *«...основною особливістю венчурної діяльності, яка відрізняє її від традиційних інноваційної чи інвестиційної діяльності, є особлива модель фінансування ...»*, водночас вважаємо дискусійним віднесення автором у параграфі 3.2 деяких інноваційних проектів досліджуваних промислових підприємств до категорії «венчурні проекти» та «венчурна діяльність».

3. Розуміючи складність отримання актуальної та достовірної інформації щодо венчурної діяльності в Україні та закордоном з одного боку, а з другого боку враховуючи динамізм економічних процесів, які відбуваються у сучасному світі, слід відзначити, що у дисертації у Розділах 1 і 3 деякі дослідження базуються на застарілій аналітичній вторинній інформації. Так, Розділ 1 (с. 56, 59, 62-63, 72-75) дисертаційної роботи містить статистичні дані, які характеризують економічні процеси більше ніж п'ятирічної давнини (2008 р., 2011 р., 2013 р.), які могли би бути поновлені.

4. У обмеженнях до економіко-математичної моделі (формула 3.11, с. 242 дисертації, формула 2, рис. 13 автореферату) автор зазначає, що максимальний ефект строго більший можливого ефекту ($E_{\max} > E$). Доцільно було би навести пояснення, чому ефект від реалізації венчурного проекту не може мати максимального значення.

5. У параграфі 3.3 на рис. 3.3 наведено та далі розкрито сутність етапів відбору венчурних проектів промисловим підприємством. На нашу думку, це не методологічний, як зазначено у назві параграфу, а методичний підхід щодо оцінювання та відбору венчурних проектів. Потребують додаткового обґрунтування пропозиції автора щодо послідовності відбору венчурних проектів промисловим підприємством (рис. 3.3, с. 249 дисертації, рис. 3 автореферату). Зокрема, етап 4 ґрунтується на визначенні показника «ефективність-ризик», а етап 5 передбачає оцінювання всіх ризиків венчурного проекту. Чи не доцільніше було би спочатку проаналізувати всі можливі ризики венчурного проекту (етап 5), а потім вже будувати модель із їх урахуванням?

6. Цікавими є авторські здобутки щодо деталізації елементів господарського механізму венчурної діяльності промислових підприємств (с. 318-334), але в роботі не наведено їх особливості для малих, середніх та великих підприємств, що, на наш погляд, додало би роботі наукової ваги.

7. У дисертації автор допускає певні понятійні неточності та суперечності (наприклад, ототожнення на с. 321 понять «механізм» і «система»; вживання

поняття «об'єм витрат» замість «обсяг витрат» на с.60 чи «цінність компанії» замість «вартість підприємства» на с. 60, використання терміну «нові бізнеси» - мова йде про нові види діяльності чи створення нового підрозділу чи навіть підприємства?). У роботі зустрічаються граматичні помилки, русизми та журналістський стиль викладення деякого матеріалу (наприклад, «світ ніколи би не дізнався» на с. 82; «справив справжній фурор» на с. 83, «ледве помітні на тлі корпоративної Америки» на с. 90, «зійшли з дистанції» на с. 99, «зневірилися у банківській системі» на с.275; «на порозі неминучих змін» на с. 135 тощо).

Водночас, вищезазначені дискусійні положення та критичні зауваження істотно не зменшують наукової значущості даної дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Дисертація Дериколенка Олександра Миколайовича є актуальним науковим дослідженням, виконана на високому теоретичному і методичному рівнях, відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) та вимогам МОН України, що ставляться до докторських дисертацій. Вона є завершеною, самостійною науковою працею, характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок її автора у теорію та практику економічного та інноваційного розвитку промислових підприємств України. У роботі отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують науково-прикладну проблему розроблення та наукового обґрунтування теоретико-методологічних засад і методичних підходів щодо венчурної діяльності промислових підприємств у контексті інноваційного розвитку.

Зміст автореферату відображає основні положення дисертаційної роботи. Опубліковані за темою дисертації наукові праці достатньо повно відображають одержані результати, а статус, обсяги і кількість наукових праць відповідають вимогам МОН України.

Основні результати дисертації впроваджено у практику діяльності промислових підприємств, пройшли апробацію на науково-практичних конференціях.

Таким чином, дисертаційна робота на тему: «Теоретико-методологічні засади венчурної діяльності промислових підприємств» відповідає пунктам 9, 10, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» та нормативним актам МОН України, заслуговує позитивної оцінки, а здобувач - Дериколенко Олександр Миколайович - присудження наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

ї

Офіційний опонент:

проректор з наукової роботи
Національного університету
«Львівська політехніка»
доктор економічних наук, професор

Н.І. Чухрай